

та прогресивних перетворень. Психологічною сутністю студентів є прагнення до самоствердження в особистісному та професійному аспектах; інтенсивний інтелектуальний розвиток, самостійність у визначенні шляхів та засобів вирішення проблемних завдань, тісний зв'язок інтелектуального розвитку з процесом успішного оволодіння завданнями, високий рівень пізнавальної мотивації; посилення свідомих мотивів поведінки; формування найвищої форми свідомості – самосвідомості; гармонійність інтелектуальної та соціальної зрілості.

*Герасимова І. В.
Черкаси, Україна*

Професійне самовизначення як частина кар'єри фахівця-менеджера

Професійна діяльність – основа індивідуальної самореалізації особистості. Усвідомлення потреби в самоактуалізації виникає лише на певному рівні розвитку індивідуальності і пов'язана з досить високим рівнем її саморозуміння, внутрішньої інтегрованості та диференційності сприймання світу. Хоча професійне самовизначення є досить значущим для багатьох людей, але і воно реалізується в визначному контексті життя. Поняття „кар'єра” включає в себе послідовність і комбінацію ролей, котрі людина виконує впродовж усього життя. Отже, власне професійне самовизначення є частиною кар'єри. Але якщо розглядати професійне самовизначення в тісному взаємозв'язку з життєвим і особистісним самовизначенням, то поняття кар'єри і професійне самовизначення виявляються цілком співвідносними. Таким чином, сучасне розуміння кар'єри – це не тільки успішність в професійній діяльності, але і успішність всього життя.

Індивідуальна самореалізація особистості, як правило, має дві сторони: інтернальну й екстернальну. Під інтернальною ми розуміємо внутрішній процес усвідомлення й розвитку особистості як інтеграцію досвіду й „розгортання” її духовних та інтелектуальних потенціалів; а під екстернальною – самоактуалізацію особистості, тобто втілення нею в життя певних внутрішніх змістів і творчу активність. В інтернальному аспекті, таким чином, ключовим стає поняття розвитку, в екстернальному – актуалізація розвитку може потребувати особистої уваги.

Характер суб'єктивних труднощів особистості, пов'язаних з проблемами її самореалізації в процесі професійного самовизначення, великою мірою визначають специфічні характеристики її „Образу Я”. Відомі наступні основні типи самовизначення особистості: життєве самовизначення (де професійне самовизначення є найважливішою складовою частиною); особистісне самовизначення (як вищий рівень життєвого самовизначення). Звісно, життєве самовизначення припускає більш високу ступінь свободи вибору. Однак людина може просто жити, змінювати і освоювати різноманітні соціальні ролі чи виконувати декілька ролей паралельно, діючи при цьому внутрішньо пасивно, за визначеним зразком („як всі нормальні люди”), а може виступати справжнім творцем свого життя, повноцінним суб'єктом самовизначення. Кардинальна відмінність процесу соціалізації ролей у ході онтогенезу від свідомого вибору особистістю соціальної ролі полягає в тому, що в першому випадку роль оволодіває особистістю, а в іншому випадку особистість оволодіває роллю, використовуючи роль як інструмент, як засіб для перебудови своєї

вплив на звичайні зв'язки в різноманітних ситуаціях. Говорячи про життєве самовизначення, можна відмітити не тільки вибір і реалізацію людиною тих чи інших соціальних ролей, але і соціальних стереотипів, вибір життєвого стилю і самого образу життя. У цьому випадку сама професія чи якісь соціальні ролі можуть виступати як засоби для реалізації того чи іншого образу життя, того чи іншого стереотипу.

Особистісне самовизначення може розглядатися як вищий прояв життєвого самовизначення, коли людині вдається стати господарем ситуації і свого життя. Людина в цьому випадку ніби підіймається над професією і над соціальними ролями і стереотипами. Принциповою відмінністю особистісного самовизначення від самовизначення життєвого є те, що людина не тільки оволодіває роллю, а створює нові ролі і навіть займається соціально-психологічною нормативністю, коли оточуючі можуть сказати про неї не тільки як хорошого „сім'янина” або „керівника”, а як людину, яку не можна співвідносити з будь-якою соціальною роллю чи професією, так як вона унікальна і неповторна, а її життя є цілою подією в очах людей. Особистісна самосвідомість – це надходження самобутнього „образу „Я”, постійний розвиток цього образу і ствердження його серед оточуючих людей. Професійне самовизначення у порівнянні з особистим припускає конкретну діяльність, яка визначається специфічним предметом, умовами, засобами праці, специфікою міжособистісних відносин і відповідальністю за певну роботу, що пов'язана з визначенням професії як обмеженого виду діяльності. Особистісне самовизначення є більш широким поняттям, але це не означає, що професійне самовизначення цілком входить в особистісне. Якщо людина реалізує себе на низьких рівнях і саме ця діяльність в особистому плані для неї незначна, то говорити про повноцінне особисте самовизначення не доведеться, можна говорити тільки про можливість цього самовизначення.

Герасімова Н. Є.
Черкаси, Україна

Чинники соціально-психологічної адаптації студентської молоді

Різні аспекти вдосконалення процесу підготовки майбутніх спеціалістів в умовах навчання у вищих навчальних закладах були предметом вивчення І. А. Зязюна, О. В. Киричука, С. В. Кондратьєва, Н. В. Кузьміної, Г. В. Ложкіна, С. Д. Максименка, А. К. Маркова, О. Г. Мороза, О. Б. Орлова, М. І. Пірен, Н. І. Порякель та ін.

Розвиток особистості в процесі адаптації викликає зміни її інтересів, поглядів, ціннісних орієнтацій, життєвих планів, ідеалів, домінуючих мотивів, тобто суб'єктивних відношень до різних сторін життя. Адаптація особистості студента відбувається в колективі (групі, факультеті) і через колектив. Особливий інтерес викликає початкова стадія адаптації в новому соціальному середовищі. Адаптація в колективі виступає необхідною умовою продуктивної соціальної активності, самовизначення особистості, розвитку індивідуальності студента. Адаптація має різну якість залежно від того, в якій системі вона розглядається, що дає можливість визначити її з різних позицій: як процес пристосування організму до нового середовища, як рівновага, що встановлюється між організмом та середовищем, як результат пристосувального процесу, як діалектична взаємодія між організмом та середо-